

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Polona Markovič

Delovanje občinskega štaba teritorialne obrambe – primer: Žalec

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Polona Markovič

**Mentor: doc. dr. Damijan Guštin
Somentor: asist. dr. Uroš Svete**

Delovanje občinskega štaba teritorialne obrambe – primer: Žalec

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu in somentorju asist. dr. Urošu Svetetu za pomoč ter usmerjanje pri pisanju diplomskega dela.

Zahvalila bi se rada tudi gospodu Emilu Pižornu in gospodu Adiju Vidmajerju, ki sta mi omogočila izvedbo intervjujev, s katerimi sem pridobila potrebne podatke za diplomsko delo.

DELOVANJE OBČINSKEGA ŠTABA TERITORIALNE OBRAMBE - PRIMER: ŽALEC

Začetek in nastanek teritorialne obrambe (TO) sovpada s sovjetskim posredovanjem leta 1968 na Češkoslovaško, ki je pomenil tudi razlog za razmišljanje centralizirane Jugoslavije o sposobnosti zaustavitve napadalca s strani Jugoslovanske ljudske armade, v primeru napada nanjo. V Socialistični republiki Sloveniji (SRS) smo tedaj sprejeli odlok o ustanovitvi Štaba za splošni ljudski odbor SRS, ki je tako pomenil začetke slovenske TO. Sestavljali so jo štabi in enote TO, v diplomski nalogi sem se osredotočila na osnovno organizacijsko enoto, občinski štab TO in ga predstavila na primeru Žalca. Kdaj in kako je nastal, kdo ga je sestavljal, katere enote, kakšna je bila njegova struktura, kako je deloval in sodeloval z JLA, kako so potekale vaje in operativno delo enot štaba, kako je bil le ta oborožen in se proti koncu osredotočila na poskus odvzema orožja 1990 in na priprave ter na sam oborožen spopad 1991. Kakšne so bile njegove reakcije štaba, kako se je pred tem pripravljal in kakšne so bile njegove naloge med spopadom. Naloga se zaključi z zaključkom oboroženih spopadov in hkrati TO.

Ključne besede: teritorialna obramba, občinski štab, Žalec, občina, splošna ljudska obramba

FUNCTION OF MUNICIPAL STAFF FOR TERRITORIAL DEFENCE – CASE: ŽALEC

The beginning and origin of territorial defence (TD) coincide with intervention of Soviet Union on Czechoslovakia in year 1968 and was also a reason for consideration of centralized Yugoslavia on capability of its army, in case an attack would have happened. At that time the Socialist Republic of Slovenia (SRS) passed a decree on establishment of staff for general people's committee of SRS, what was the beginning of the Slovenian TD. TD consisted of staffs and units and in my diploma I focused on the basic organisation unit, municipal staff for TD and represented it on concrete example – Žalec. When and how it came into existence, who was a part of it, which were its units, what was its structure, how did it function and cooperate with Yugoslavian army, how did the military exercises and operative work of staff units look like, what was its armament and in the end of diploma I focused on an attempt of weapons dispossession in 1990 and both, preparation of the staff and conflict himself in 1991. What were reactions of municipal staff for TD Žalec, how did it prepare for it and what was its mission during the conflict. Diploma ends with the conclusion of armed conflict and with the end of TD at the same time.

Keywords: territorial defence, municipal staff, Žalec, commune, general people's defence

KAZALO VSEBINE

UVOD	6
1. METODOLŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	7
1. 1 Predmet in cilj preučevanja	7
1. 2 Raziskovalno vprašanje	7
1. 3 Uporabljena metodologija	7
2 TERITORIALNA OBRAMBA	8
2. 1 Razvoj TO	8
2. 2 Naloge TO	11
2. 3 Organizacija TO Slovenije	11
2. 3. 1 Štabi	13
2. 3. 2 Manevrške enote	14
2. 3. 3 Prostorske enote	14
2. 4 Vodenje in poveljevanje v TO	15
3 OBČINSKI ŠTAB TERITORIALNE OBRAMBE ŽALEC	16
3. 1 Struktura štaba	17
3. 2 Enote	18
3. 3 Delovanje	19
3. 3. 1 Stiki z JLA	19
3. 3. 2 Vaje in operativno delo	21
3. 4 Oborožitev štaba	21
3. 5 Delovanje štaba ob ukazu o razorožitvi pomladi 1990	23
3. 5. 1 Sodelovanje s predsednikom skupščine občine in komandirjem policijske postaje Žalec	24
4 PRIPRAVE NA OBOROŽEN SPOPAD IN DELOVANJE MED NJIM	25
4. 1 Manevrska struktura narodne zaščite	25
4. 2 Priprave	26
4. 3 Sodelovanje 81. območnega štaba v oboroženem spopadu	29
4. 3. 1 Zavzetje Zaloške Gorice	30
4. 4 Konec oboroženih spopadov	31
SKLEP	32
LITERATURA	34

UVOD

Za Slovenijo, kot samostojno državo, je vojska izjemnega pomena. Za njene začetke štejem teritorialno obrambo (TO). Slovenski narod si je tedaj oblikoval svojo vojsko že tretjič. Prvič se je to zgodilo ob koncu I. svetovne vojne, ko so se borci za severno mejo iz čuta odgovornosti za obrambo nacionalnega ozemlja in slovenstva organizirali sami in pod poveljstvom majorja in kasnejšega generala Rudolfa Maistra delovali kot slovenska narodna vojska. Drugič in najbolj kruto je bila slovenska obrambna in vojaška sposobnost preizkušena v času II. svetovne vojne. Zgodila sta se upor in odpor, izražena v množičnem slovenskem narodnoosvobodilnem gibanju in partizanski vojski. In tretjič, leta 1968, z ustanovitvijo TO. Ta se je več kot dve desetletji pripravljala na samostojno delovanje v vojni in večino časa predstavljala sestavni del Jugoslovanske ljudske armade (JLA).

TO je imela svojo organizacijsko sestavo, katera se je skozi obdobja spreminjala. Čeprav je bil na vrhu hierarhične lestvice republiški štab TO, sem se v diplomski nalogi osredotočila na štab na najnižji ravni poveljevanja, na občinski štab TO. Primer, katerega sem izbrala za svoje raziskovanje, je OŠTO Žalec in je bil eden izmed 62 občinskih štabov. Ti so kasneje z reorganizacijo 1991 prenehali obstajati. Tako je OŠTO Žalec prešel v 81. območni štab TO, ki je spadal pod 8. PŠTO TO Slovenije in je poleg Žalca zajemal še Celje.

Metodološko-hipotetičnemu okvirju bo sledilo drugo poglavje, v katerem bom predstavila TO na splošno, kaj sploh to je, kako je bila organizirana in kako je znotraj nje potekalo vodenje in poveljevanje, kakšna je bila hierarhija poveljevanja. V drugem delu naloge se bom popolnoma posvetila OŠTO Žalec. Naslednji dve poglavji bosta namenjeni raziskovanju omenjenega štaba, razdeljeni pa bosta glede na kronološko zaporedje. Tretje poglavje bo zajemalo štab od nastanka do priprav na oborožen spopad 1990, četrto poglavje pa priprave od 1990 do konca oboroženih spopadov julija 1991. Pri raziskovanju obeh obdobj mi bosta v veliko pomoč gospoda, s katerima sem naredila intervjuja in z njima pridobila ključne podatke za diplomsko nalogo. Delo bom končala s sklepnimi mislimi, kjer bom povzela ugotovljeno in razložila oziroma odgovorila na raziskovalno vprašanje, postavljenega na začetku naloge.

1. METODOLŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

1. 1 Predmet in cilj preučevanja

V diplomski nalogi bom analizirala delovanje občinskega štaba TO (OŠTO) Žalec na podlagi opravljenih intervjujev, od njegove ustanovitve pa do osamosvojitve vojne. OŠTO Žalec bo moj predmet preučevanja, preko katerega bom prišla do odgovora na zastavljeno raziskovalno vprašanje. Raziskovala bom njegovo delovanje, se podrobno seznanila z njegovo sestavo ter prispevkom k celotni TO Republike Slovenije, poskušala ugotoviti kako se je štab prilagajal številnim zakonskim spremembam, kako je sodeloval z Republiškim štabom teritorialne obrambe (RŠTO), kako je funkcioniral, kakšna je bila njegova struktura, oborožitev... Cilj diplomske naloge je torej ugotoviti ter natančno preučiti delovanje konkretnega OŠTO, občinskega štaba teritorialne obrambe Žalec.

1. 2 Raziskovalno vprašanje

Med raziskovanjem teme diplomskega dela bom poskušala odgovoriti na naslednje raziskovalno vprašanje:

- Kako je OŠTO Žalec prilagajal svoje delovanje različnim obdobjem razvoja / obstoja TO?

1. 3 Uporabljena metodologija

Pri pisanju bom uporabila podatke, večino katerih bom pridobila z opravljenima intervjujema. Ta bosta fokusirana ali usmerjena, kar pomeni, da mi bo pri njuni izvedbi vnaprej znana tema pogovora, kaj bom iz njiju potegnila pa je odvisno od mojega znanja in spretnosti. Poleg tega bom uporabila še deskriptivno metodo, številne sekundarne vire (knjige, zborniki, članke iz revij Slovenska vojska in Obramba) ter skozi analizo in interpretacijo pridobljenih podatkov skušala priti do ustreznih ugotovitev in razlag.

2 TERITORIALNA OBRAMBA

Uradni dan ustanovitve teritorialne obrambe je 20. november 1968, ki ga povezujemo s sovjetskim posredovanjem avgusta istega leta na Češkoslovaško, kar je sprožilo številna ugibanja, med drugim tudi to, ali je centralizirana vojska, kakršno je imela Jugoslavija takrat, sposobna zaustaviti napadalca. SFRJ je tedaj sprejela zakonodajo, ki je del pristojnosti s področja obrambe prenesla na posamezne republike, pokrajine, podjetja.

TO je tako predstavljala del oboroženih sil nekdanje skupne države, nekakšno dopolnitev skupne zvezne vojske JLA. Odpravil se je njen monopol, ustanovili so decentralizirane dele oboroženih sil SFRJ. Kot ena izmed Jugoslovanskih republik je tudi Socialistična republika Slovenija (SRS) tega dne sprejela znameniti odlok o ustanovitvi Štaba za splošni ljudski odpor Socialistične republike Slovenije, kasneje preimenovanega v RŠTO. Temu je sledilo postavljanje conskih štabov in poveljstev partizanskih enot, v katerih so bili odredi bataljonske in četne sestave. Vsi štabi in poveljstva so bili podrejeni republiškem štabu, ki je republiškem izvršnemu svetu odgovarjal za organizacijo, mobilizacijo, oborožitev in opremo, federaciji pa za načrtovanje in uporabo enot ob morebitni agresiji. (Bebler v Malešič 2002, 103)

2.1 Razvoj TO

Razvoj TO se je začel z njegovim nastankom novembra 1968. Zakonodaja, ki jo je sprejela Zvezna skupščina SFRJ glede prenosa odgovornosti z zvezne na republiško raven, sovpada z letnico nastanka TO. Zajemala je:

- določitev enotnih podlag načrtov in pripravljanih ukrepov za svoje ozemlje;
- izdelava programa priprav republike za obrambo in republiškega vojnega načrta za delo in ravnanje v vojni;
- organiziranje teritorialne in civilne zaščite na svojem ozemlju, za kar so ustanovile republiške štabe za narodno obrambo;
- usmerjanje in usklajevanje občin, gospodarstva in družbenih služb na svojem ozemlju;
- zagotavljanje pogojev za delo v vojnih delovnih organizacijah;

- v skladu s potrebami popolnjevanja JLA so določale merila, po katerih so razporejale moštvo in sredstva za TO in civilno zaščito za potrebe državnih organov in drugih družbenih potreb v vojni;
- izdajanje predpisov o organiziranosti in pripravah narodne obrambe na svojem ozemlju in v vojni vedenje celotnega procesa;
- financiranje prevzamejo republike in pokrajine

(Kladnik 2008a, 8)

TO se je kot oborožena sila oblikovala postopno, vzporedno z osamosvajanjem RS. Pomembni mejniki v njenem razvoju so bili: reorganizacija v obdobju 1982-85; že po letu 1983 v Sloveniji vlada antimilitaristična klima; spomladi 1990 približno 70% razorožitev TO Slovenije; oblikovanje večstrankarske Demosove vlade v maju 1990; boj z jugoslovanskih vojaškim vrhom za nadzor TO; ustanovitev manevrske strukture Narodne zaščite in njenega podtalnega poveljstva poleti 1990; prevzem nadzora nad TO, evidenc vojaških obveznikov in mobilizacijskih opravil do konca septembra 1990; ustanovitev služenja vojaškega roka zunaj RS in uvedba samostojnega vojaškega usposabljanja; oboroženi spopadi ter uspeh slovenske policije in TO po posegu JLA v juniju in juliju 1991. (Bebler v Malešič 2002, 105)

Zakon iz leta 1969 je opredeljeval, da obseg in sestavo TO določa predsedstvo SRS na predlog poveljnika TO Slovenije. Ta je bil predsedstvu odgovoren za uresničevanje nalog TO, ki so bile določene z obrambnim načrtom SRS. Odgovoren je bil njim in tudi vrhovnemu poveljniku oboroženih sil za organiziranje in pripravljenost štabov, enot in zavodov TO.

V republiki je imel pomembno vlogo Svet za ljudsko obrambo. Strokovne zadeve s področja TO je zanj opravljal RŠTO, imenovanje in razrešitev poveljnika TO Slovenije pa je predsedstvo SRS predlagalo vrhovnemu poveljniku oboroženih sil. (Nanut 1990) Leta 1990 je skupščina SRS z ustavnim dopolnilom prenesla pristojnosti imenovanja poveljnika TO RS na predsedstvo republike Slovenije.

Prvič je TO definirana v ustavi SFRJ iz leta 1974, kjer je predstavljala del oboroženih sil in enotnega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Njene osnove so bile potrjene v Ustavi SFRJ, Zakonu o splošni ljudski obrambi, doktrini in zasnovi SLO, idejno politični opredelitvi Zveze komunistov Jugoslavije, na osnovah samoupravljanja, osnovah načrtov razvoja oboroženih sil in njihove uporabe, sistemu vodenja in poveljevanja, enotnih osnovah oboroževanja in opremljanja in odločitvah ter načrtih družbeno političnih skupnosti.

Prvič po l. 1945 so bila tedaj ustanovljena poveljstva, enote in službe TO s slovenskim poveljevalnim jezikom, za pripadnike TO se je začel uvajati tečaj v slovenščini, razvila se je slovenska vojaška publicistika (revija Naša obramba), itd. (Novak 2005, 27)

Zakon iz 1976 je opredelil naloge za odbore SLO in DS v krajevnih skupnostih (KS) in delovnih organizacijah, ki so skrbeli za organiziranje ter usposabljanje TO. Na ravni občine je imel podobno nalogo Svet občinske skupščine za SLO in DS.

Z Zakonom 1982 so dobili pomembno vlogo komiteji za SLO in DS, zmanjšana je bila vloga komandanta TO, saj obseg in sestavo TO, SRS ni več določalo na njegov predlog. Komiteji so kot izpostave Zveze komunistov odločali o uporabi TO od republiške ravni do krajevne skupnosti. Njihova vloga je bila zgolj prestižnega in politično-nadzornega pomena, saj niso prispevali k funkcionalnosti in usposobljenosti TO. Naloge pripadnikov narodne zaščite so bile tu zelo podrobno opredeljene. Narodna zaščita je bila organizirano samoobrambno in samozaščitno delovanje prebivalstva, ki ni bilo vključeno v posebne sile SLO in DS. Pomenilo je neposredno sodelovanje prebivalstva pri obrambi in zaščiti države. Njena zakonska opredelitev je kasneje leta 1990 omogočila oblikovanje Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) in s tem prenovo TO. (Nanut 1990)

Leta 1987 je začela nastajati Doktrina o uporabi TO. Začel se je rahel padec TO in posledično njena slabša bojna pripravljenost. Dogodki, ki so sledili so razumljivi: podrejanje brigad poveljstvom JLA, neustrezno financiranje TO, lokalni vplivi, ekonomska kriza v Jugoslaviji, skrajšano usposabljanje enot TO itd. Kljub temu so se pripadniki slovenske TO zavzemali za okrepitev institucije in konec 90-ih dosegli ustanovitev MSNZ. Ta je za TO pomenila legalno delovanje naprej. Z njeno pomočjo se je kasneje istega leta TO revitalizirala in zopet pokazala svojo polno pripravljenost leta 1991. (Nanut 1990)

Kljub vsem nasprotovanjem in trudom JLA, da bi preprečili nadaljnjo krepitev TO Slovenije, je ta vzdržala. Eden glavnih vzrokov za to je bila vsekakor ustanovitev MSNZ, kar je bila pametna poteza pomembnih političnih akterjev, ki je rešila TO. Kljub odvzemu orožja in napetosti med JLA in TO, ki se je več kot očitno stopnjevala, niso popustili in so namesto tega ohranili trezno glavo in storili, kar je bilo v tistem trenutku najbolj pravilno. Da je to res, se je pokazalo leto kasneje, ko so pripadniki TO ubranili Slovenijo in preprečili kakršno koli nesprejemljivo dejanje JLA, ki bi za našo državo lahko imelo dolgoročne posledice.

2. 2 Naloge TO

Naloge TO so bile vojaško-strateške in politično družbene, tako v vojni kot v miru. S svojo organiziranostjo bi naj bila sposobna uspešno izvajati bojne naloge in hkrati omogočati nemoteno delovanje »samoupravnega« sistema. Njena naloga v miru je bila zelo pomemben dejavnik odvracanja. Aktivirala se je lahko za vzdrževanje javnega reda in miru v določenih samozaščitnih nalogah. V okviru integralnega sistema DS je imela vlogo in nalogo boja proti diverzantskim, terorističnim in drugim silam specialne vojne, obenem pa tudi preprečevanja vseh kontrarevolucionarnih akcij proti SFRJ. (Živković v Novak 2008, 29)

Oborožena je bila z brzostrelkami, polavtomatskimi puškami s trombloni, avtomatskimi puškami, puškomitraljezi, ročnimi minometi, topovi protiletalske obrambe, netrzajnimi topovi in protipehotnimi ter protioklepni minami, imela je tudi nekaj letal. Enote od voda do čete so imele najsodobnejša radijska sredstva za zveze, enote milice so bile oborožene s sodobnimi lahкими pehotnimi orožji in specialnimi diverzantskimi sredstvi.

Enote TO bi naj samostojno delovale v obrambi mest in naselij ter organizirale in razvijale protidesantno obrambo; organizirale in razvijale naj bi različne oblike odpora na začasno zasedenih območjih; sodelovale naj bi pri različnih oblikah reševanja prebivalstva v porušenih naseljih; odpravljale posledice RKB-napadov; iskale neeksplozivna ubojna sredstva in sodelovale pri njihovem dezaktiviranju. (Kladnik 2008b, 15–17)

2. 3 Organizacija TO Slovenije

Teritorialna obramba je bila organizirana na vsem Jugoslovanskem ozemlju in vodah v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, občinah, socialističnih avtonomnih pokrajinah in socialističnih republikah ter drugih družbenopolitičnih skupnostih. Sestavljajo jo štabi, enote in zavodi ter druge oblike organiziranja delovnih ljudi in občanov za splošni ljudski odpor. (Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo 1985, 123)

Organizacija in dejavnost TO sta bili opredeljeni v drugem poglavju Zakona o ljudski obrambi iz leta 1969. Enote TO se samostojno ali skupaj z JLA borijo zoper sovražnika in občine, pokrajine, republike ter delovne organizacije so odgovorne za organiziranje in pripravo svojih enot TO. Ta zakon določa, da republika ureja v skladu s svojim ustavnim položajem splošno politiko in zasnovo obrambe dežele in v skladu z osnovami načrtov in priprav za obrambo, ki jih določa federacija, splošno narodno obrambo. Med vojno republika vodi splošni narodni odpor. Glede organizacije, zakon v 48. členu opredeljuje, da je odgovornost na strani republike (pokrajine), podobno tudi občine. (Nanut 1990)

Na organizacijo so poleg nalog in namena TO vplivali tudi drugi dejavniki, kot so družbenopolitični sistem, zunanje politična orientacija, koncepcija in doktrina splošne ljudske obrambe, strategija oboroženega boja, možne vrste agresije in potencialne zmogljivosti agresorja, geostrateške značilnosti jugoslovanskega bojišča, strateški položaj Jugoslavije, ekonomske značilnosti, število prebivalcev itd. Vse to se je upoštevalo pri snovanju optimalne organizacije oboroženih sil kot sodobne oblike oboroženega ljudstva za obrambo suverenosti in integritete ozemlja.

Enote in štabi so bili organizirani s strani delovnih ljudi in državljanov, tam kjer živijo in delajo, ne da bi se ločili od svojih delovnih obvez, izjemoma kadar se aktivirajo za izvajanje oboroženega boja ali za samozaščito. Na ta način se je dejansko realiziral eden od principov oboroženega ljudstva, ko so vsi državljani vojaki oziroma vsi vojaki državljani. (Novak 2005, 25–27)

Teritorialno obrambo so sestavljali:

- 1.) Štabi za TO, ki so bili organizirani v socialističnih republikah in socialističnih avtonomnih pokrajinah, regionalnih skupnostih in občinah, večjih krajevnih skupnostih in večjih organizacijah združenega dela;
- 2.) Enote TO, z različno formacijsko sestavo – formirane so lahko bile v različne sestave in moči, od skupine vojakov do brigade. Po namembnosti so lahko bile prostorske in manevrske. Njihova organizacija in formacija sta bili prilagojeni okoliščinam (ravninsko, hribovito, planinsko zemljišče, boj na otokih in obali, za delovanje v mestih in drugih naseljih, za diverzantsko delovanje, za boj proti posebnim silam, za obrambo industrijskih in drugih gospodarskih objektov ter za zavarovanje javnih objektov in zavodov). Po namenu in drugih lastnostih se je TO delila v dve osnovni

vrsti: združene enote in druge velike sestave, ki so tvorile manevrske enote, in manjše sestave, ki so tvorili prostorske enote.

(Strategija oboroženega boja 1985, 114–126)

2. 3. 1 Štabi

Štabi so bili organizirani v socialističnih republikah in socialističnih avtonomnih pokrajinah, regionalnih skupnostih (pokrajinskih štabih, štabih skupnosti občin in mestnih štabih za teritorialno obrambo), občinah, večjih krajevnih skupnostih in večjih organizacijah združenega dela. Kjer je imela občina več krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela, je bilo mogoče oblikovati tudi rajonske štabe za TO. Mestne štabe oblikujejo mesta, ki imajo več občin. V velikih mestih je mogoče oblikovati tudi poveljstva za obrambo mest, ki poveljujejo silam JLA in TO na ustreznem območju. Ta so lahko v pristojnosti JLA ali TO. Štabi so primarni organi, ki so neposredno izpeljani iz samoupravne zasnove. Z njihovo pomočjo politični sistem socialističnega samoupravljanja izvaja funkcijo vojaške organizacije in vodenja oboroženega boja, ta funkcija pa se ne nanaša samo na ustanavljanje enot, ampak tudi na organizacijo in vodenje oboroženega boja v vseh pogojih.

Glavni štab na ravni republike je bil RŠTO, v katerega se je preimenoval Glavni štab za splošni ljudski odpor, ustanovljen leta 1968. Zagotavljati je moral vodenje in poveljevanje vseh štabov, enot in zavodov TO v republiki. Predstavljal je TO Slovenije in odgovarjal za dejanja podrejenih štabov. Njegova prednostna naloga je bila zagotavljati organiziranje vseljidskega oboroženega odpora. Taktične naloge so po njegovih navodilih izvajali podrejeni štabi - pokrajinski, občinski, mestni, štabi krajevnih skupnosti in v temeljne in druge organizacije združenega dela. (Nanut 1990)

Vodil ga je načelnik s pomočniki, ta pa je bil neposredno podrejen samo poveljniku oboroženih sil SFRJ. Njegovi pomočniki so bili hkrati načelniki oddelkov, ki so ga sestavljali. Ti oddelki so bili štirje: operativni, učni, splošni in zaledni. V njegovi sestavi pa so bili tudi samostojni odseki in odseki v oddelkih ter rodovi in službe. Nekatere enote so bile neposredno pod RŠTO (letalska brigada, brigada protizračne obrambe), druge pa v sestavi pokrajinskih štabov TO (7 s svojimi območnimi štabi, ki zajemajo 1 ali več občin). (Švajncer 1992, 33)

2. 3. 2 Manevrske enote

Manevrske enote so bile oblikovane v brigade, namenjene bojevanju na širšem prostoru bojevališča in vojskovališča v skladu s položajem in potrebami. Bojujejo se v sodelovanju s prostorskimi enotami TO in enotami JLA ali samostojno opirajoč se na druge sile splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Naloge izvajajo na fronti (začasno zasedenem ozemlju) ali v zaledju. Za izvajanje določenih taktičnih in operativnih nalog je mogoče oblikovati skupine odredov in brigad ter divizije TO. (Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo 1985, 124)

Sem bi uvrstila še eno posebno enoto, in sicer 27. zaščitno brigado TO SRS, znotraj katere je delovala 30. razvojna skupina kot njeno profesionalno jedro. Ustanovljena je bila 1970, za zaščito slovenskega političnega vodstva in bila neodvisna od JLA. Kasneje se je preimenovala v 1. slovensko specialno brigado MORiS in aktivno sodelovala v vojni za Slovenijo in pri umiku JLA.

2. 3. 3 Prostorske enote

Prostorske enote so bile organizirane na teritorialnem načelu in tako neposredno povezane s svojim matičnim ozemljem. Oblikovale so se v krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela in občinah. Imele so različno formacijsko sestavo, od skupine ali oddelka pa do teritorialnega bataljona ali odreda. Njihova osnovna namembnost je bil bojni nadzor nad ozemljem, zaščita in zavarovanje delovanja družbenih struktur in gospodarskih, javnih in drugih objektov, boj na svojem ozemlju in opravljanje določenih nalog družbene samozaščite. Lahko so bile pehotne, diverzantske, protidiverzantske, inženirske, protiletalske, enote za rezerve, enote atomsko-biološko-kemične obrambe, izvidniške, kurirske in zaledne enote, enote oboroženih ladij, učne, dopolnilne in druge enote. Glede na naloge, ki so jih opravljale je bilo mogoče oblikovati tudi skupine za boj in odpor v mestih, za protiklepni boj, za oviranje, za obveščevalno-izvidniško dejavnost, za zaščito tajnih prehodov na rekah, za kurirske naloge in podobno. (Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo 1985, 124)

2. 4 Vodenje in poveljevanje v TO

Vodenje in poveljevanje oboroženim silam je moralo biti enotno, neprekinjeno, prožno, učinkovito, operativno in varno. V miru je pomenilo organizacijo, pripravljanje in razvoj TO, v vojni pa poveljevanje njenim enotam v vseh pogojih vojne. Med najpomembnejšimi aktivnostmi v sistemu vodenja in poveljevanja TO je bilo: organiziranje TO in sistema poveljevanja in vodenja, priprava, urjenje in vadba TO in sistema vodenja in poveljevanja, načrtovanje uporabe in poveljevanja enotam itd.

Organizirano je bilo po strateški, strateško-operativni, operativni in taktični ravni. Strateška raven je obsegala vodenje in poveljevanje vsem oboroženim silam na vsem jugoslovanskem ozemlju v miru in vojni ter vodenje in poveljevanje strateškim grupacijam, kadar so oblikovane. Strateška raven je vodila in poveljevala prek poveljstev in štabov strateško-operativne in operativne ravni, ki so ji bili neposredno podrejeni. Strateško-operativna raven je obsegala vodenje in poveljevanje strateško-operativnim in operativnim enotam in grupacijam JLA in silam TO v SRS in drugih socialističnih republikah in avtonomnih socialističnih pokrajinah. Strateško-operativna raven je vodila in poveljevala prek poveljstev in štabov operativne in taktične ravni, ki so ji bili neposredno podrejeni. Operativna raven je obsegala vodenje in poveljevanje operativnim enotam in sestavam ter jim poveljevala in jih vodila prek poveljstev in štabov taktične ravni, ki so ji bili neposredno podrejeni. Taktična raven pa je obsegala vodenje in poveljevanje taktičnim enotam JLA in silam TO, ki jih je vodila in jim poveljevala prek poveljstev taktičnih enot in ustreznih štabov ali neposredno.

Poveljnikova samostojnost pri sprejemanju odločitev je morala biti vselej v skladu s splošno direktivo in cilji, ki jih določa Predsedstvo SFRJ – Vrhovno poveljstvo oziroma nadrejeni starešina. Poleg Vrhovnega poveljstva je zanj štabne posle opravljal Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, posebno vlogo pa so pri vodenju in poveljevanju imeli še sveti, komisije in drugi posvetovalni organi, pa tudi vojaški kolektivi, ki so s svojim delovanjem in predlogi pomagali pristojni starešinam pri opravljanju njihovih nalog. (Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo 1985, 128–130)

3 OBČINSKI ŠTAB TERITORIALNE OBRAMBE ŽALEC

OŠTO Žalec je bil organiziran v okviru skupščine občine Žalec. Po ustavi iz leta 1974 je občina samoupravna in temeljna družbenopolitična skupnost, ki temelji na samoupravljanju in oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi. Poudarja se njen samoupravni značaj. Po ustavnih določilih se je ustanovila tam, kjer so se delavni ljudje in občani povezovali s skupnimi interesi in kjer so bili ustvarjeni temeljni pogoji za usklajevanje gospodarskega in družbenega razvoja ter neposredno in učinkovito zadovoljevanje skupnih potreb na samoupravni podlagi in za uresničevanje funkcij oblasti.

Občinsko skupščino so sestavljali: zbor združenega dela¹, zbor krajevnih skupnosti² in družbenopolitični zbor³. Sprejemala je statute, odloke in proračune ter v svojih zborih izvolila predsednika, ki jo je predstavljal. Njen izvršilni organ je bil izvršni svet. Poleg občinske skupščine in izvršnega sveta, so področje splošne ljudske obramba in družbene samozaščite izvajali še svet za SLO in DS, štab za TO, štab za civilno zaščito, drugi upravni organi... (Grafenauer 2000, 324–32)

Postavitvi Glavnega štaba za splošni ljudski odpor je sledilo postavljanje conskih in občinskih štabov. Na ravni občine so leta 1968 nastale organizacijske enote pristojne za narodno obrambo v okviru skupščine občine. Tako se je zgodilo tudi v Žalcu. Znotraj teh enot je bil postavljen referent za TO in komandant, ki pa ni bil profesionallec, marveč je to dolžnost opravljal v okviru vojaške obveznosti. Že tedaj so razvijali svoje enote, in sicer 1. bataljon s tremi četami, ki je bil vključen v celjski teritorialni odred. Ena četa je imela mobilizacijsko zbirališče na Polzeli, ena v Preboldu in ena v Žalcu, blizu njih pa so bila tudi skladišča orožja in streliva.

1. sedež OŠTO Žalec je bil na naslovu Ulica Ivanke Uranjek 2a v majhni hišici, kjer sprva sploh niso imeli svojih sanitarnih prostorov. Do sprejetja ustave 1974 še ni bilo štabov TO in ne poklicne sestave štaba za TO. Delovali so v okviru oddelka za narodno obrambo, po 1974 pa so bila poveljstva in štabi že institucionalizirani in takrat lahko potegnemo ločnico med

¹ zbor delegatov delavnih ljudi v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih

² zbor delegatov delavnih ljudi in občanov v krajevnih skupnostih

³ zbor delegatov delavnih ljudi in občanov, organiziranih v družbenopolitične organizacije – v Zvezo komunistov, Socialistično zvezo delovnega ljudstva in v Sindikat

sekretariatom za narodno obrambo (uprava) in štabom za TO (vojska). Leta 1982 so se iz prvotne lokacije prestavili v Gasilski dom Žalec, kjer so ostali par let, dokler niso zgradili dom SLO na naslovu Ulica Heroja Staneta 1 in tam ostali do konca osamosvojitvene vojne. (Pižorn 2009)

3. 1 Struktura štaba

V letu ustanovitve začetne oblike štaba (1968) sta bila tu zaposlena samo dva človeka. Že pokojni 1. komandant mirnodobne sestave Ladislav Jerič in intervjujani Emil Pižorn, ki je bil do 1974 referent za materialno tehnične zadeve v štabu službe TO, kasneje pa referent za operativno vzgojne zadeve, kar je ostal do 1991.

Skozi svoj obstoj je imel OŠTO Žalec dve varianti mirnodobne sestave. Do 1976 so ga sestavljali: komandant, referent za operativno vzgojne zadeve, vodja pisarne in skladiščnik. Nato je sledila reorganizacija in nova formacija štaba. Od tedaj in do 1991 je mirnodobna sestava obsegala 5 ljudi: komandanta, pomočnika za operativno vzgojne zadeve, referenta za pouk, skladiščnika in vodjo pisarne⁴. Referentov za oborožitev in pomočnikov ni bilo, saj je bila njihova prisotnost pogojena z ekonomsko močjo in velikostjo občine.

Poleg mirnodobne sestave je bila druga možnost vojna sestava. Ta je nastala po potrebi z mobilizacijo in ukrepi pripravljenosti. Sestavljalo jo je okoli 20 ljudi. Njeni pripadniki so sodelovali s stalno sestavo na športnih aktivnostih, se z njimi družili. Oficirje in podoficirje z vojnega štaba so vabili na vojaško-strokovna izobraževanja, seznanjali so jih s tekočimi varnostnimi in vojaško-političnimi novostmi in jih usposabljali za opravljanje njihovih nalog v primeru potrebe po mobilizaciji. (Pižorn 2009)

⁴ 1. komandant mirnodobne sestave je bil poročnik Ladislav Jerič (1968-1977), za njim kapetan Lojze Kampuš (1977-1983) in Adi Vidmajer (1983-1991); pomočnik za vzgojno-operativne zadeve je bil Emil Pižorn, referent za pouk Zdenko Trpin, skladiščnik Miroslav Nareks in vodja pisarne Tatjana Kuk.

3. 2 Enote

Svoje enote je OŠTO Žalec razvijal ves čas njegovega delovanja. Razvoj lahko razdelimo v dve časovni obdobji, med katerima ločnico predstavlja letnica 1974. Do tega leta je štab razvijal:

- 1 bataljon, ki je bil do 1974 podrejen celjskemu odred;
- prištabne enote (enote za podporo štabu);
- enoto za protispecialno delovanje po načrtu Meč⁵

Po letu 1974 pa so razvijali naslednje enote:

- 2. bataljon, ki je bil pod poveljstvom 31. brigade iz Celja in kateremu je poveljeval Pokrajinski štab teritorialne obrambe (PŠTO) Celje. OŠTO Žalec ga je usposabljal in oboroževal.
- 3. četo savinjskega odreda teritorialne obrambe, s poveljstvom v Mozirju in pod pristojnostjo PŠTO Celje. OŠTO Žalec in Mozirje sta zanj prispevala in zbirala ljudi in jih usposabljala, razvijala sta četo in zanjo opravljala vse logistične stvari. Strokovno je ostal vezan na PŠTO Celje.
- 2 voda savinjskega teritorialnega odreda, kjer je bil 1. pionirski, drugi pa izvidniški. Bila sta pod poveljstvom PŠTO, saj je bil pod njegovim poveljstvom celotni savinjski odred.
- 31. lahka topniška baterija zračne obrambe – takratna protizračna obramba (PZO);
- prištabne enote;
- enoto za protispecialno delovanje (PSD) = 197. vod za protispecialno delovanje. Sicer deluje že pred 1974, a gre potem skozi pomembno reorganizacijo;
- 239. četo za ognjeno podporo/minometno četo (z minometi 82mm).

Enote za TO v krajevnih skupnostih in štabi za TO krajevne skupnosti, so od 1974 umeščene pod OŠTO Žalec. Sem so spadale vse krajevne skupnosti občine Žalec (19), razen Vrbja. Po tej umestitvi so oblikovani še: 128. jurišni odred TO, 92. diverzantski vod TO, enota za

⁵Gre za izbrano enoto iz pripadnikov iz Žalca in bližnje okolice, ki so se hitro odzvali na mobilizacijsko zbirališče. Namenjena je bila za protidiverzantsko delovanje v primeru vpada diverzantsko-terorističnih skupin. Obstajala je ves čas, ampak samo do 1974 je delovala pod načrtom Meč, od koder tudi njeno poimenovanje.

protidiverzantsko delovanje in 4 čete TO krajevnih skupnosti – Prebold, Polzela, Vransko, Žalec. (Pižorn 2009)

S prehodom v 81. območni štab 1991 štab dobi še dodatne enote. 5 enot z vsega skupaj 2700 ljudmi, ki so bile začasni odredi. V Celju so ustanovili še dodaten odred za ognjeno podporo, artilerijsko baterijo in še en odred. Vrhovni organ je za vse enote predstavljal RŠTO, saj je bil OŠTO v hierarhiji poveljevanja v mirnodobnem času na najnižji ravni. Pod njim ni bilo štaba, ki bi imel stalno sestavo. (Vidmajer 2009)

3. 3 Delovanje

Med štabi TO je bila, glede na raven štaba, vzpostavljena močna vojaška hierarhija in subordinacija. OŠTO Žalec je bil podrejen višjemu poveljstvu, višjemu štabu, pokrajinskemu v Celju. Med njimi je potekala komunikacija, v večini v pisni obliki in tudi ustno sodelovanje. Od 1975 so imeli tedenska vojaško-strokovna usposabljanja stalne sestave, ki je obsegalo vojaško strokovne teme, in sicer: idejno politično izobraževanje, vojaško-strokovno usposabljanje in telesno vzgojo. Tako so bili tudi v občinskem štabu na tekočem kar se tiče varnostno političnih in vojaško političnih zadev v Jugoslaviji in po svetu.

Nadzor nad delovanjem štaba je bil del poveljevanja. Funkcionalni nadzor so opravljali starešine iz nadrejenega, pokrajinskega štaba, redkokdaj je prišel kdo iz RŠTO. V celotnem obstoju so imeli le 2 krat inšpekcijski obisk s strani Glavne inšpekcije ljudske obrambe (GILO) iz Beograda. Prvič 1981 in drugič 1989 po aferi JBTZ⁶. Težav ni bilo. (Pižorn 2009)

3. 3. 1 Stiki z JLA

Častniki JLA so imeli za razliko od teritorialcev vojaško akademijo, naši pripadniki TO pa samo srednjo šolo in šolo za rezervne častnike, a še te ne vsi. Kljub temu, po pripovedovanju g. Pižorna, ni bilo čutiti razlike med pripadniki TO in pripadniki JLA. Bili so enakovredni in tako so se tudi počutili. Vseeno se v prostem času med sabo niso družili, saj ne eni in ne drugi

⁶ Afera JBTZ, proces proti četverici, ki je pospešila prizadevanja za demokratizacijo, politični pluralizem in spoštovanje človekovih pravic v Sloveniji

niso čutili potrebe po tem. Tako je bilo v Žalcu, ki ni imel nobene enote JLA. V tistih, ki so jo imeli, je bilo mogoče drugače.

Strokovnih stikov z JLA v smislu skupnih vaj ni bilo na občinski ravni, čeprav so se enkrat skoraj zgodile, a jih je JLA na koncu odpovedala. Torej skupnih aktivnosti na ravni enot OŠTO – JLA ni bilo. Skupne so bile samo štabne vaje (Šmarje, Poček, Gora Oljka). Vendar so te imeli samo komandanti, poveljstva štabov in mogoče kateri posebno povabljeni, enot ni bilo. Primer sodelovanja na strokovnem področju so bili tehnični pregledi oborožitve enotam OŠTO-ja s strani enot JLA (najprej v Mariboru, nato v Celju). Opravljali so jih tisti, ki so bili za to ustrezno usposobljeni. Poleg tega so OŠTO-ju opravljali še konzervacijo orožja.

Sodelovali so pri analizah terena, na tako imenovanih »poveljniških potovanjih«. Teh se je udeleževala stalna sestava na posameznih delovnih točkah, kjer so bili referenti, saj so teren in ozemlje svoje občine dobro poznali. Potekala so 1 krat letno po bojnem načrtu urjenja TO tako, da so po občini hodili peš in na posameznih točkah formirali delovne točke. Te so vsebovale geografsko-topografsko orientacijo, ocenjevanje zemljišča, delovanje nasprotnikovih sil, delovanje naših sil... Na posameznih delovnih točkah so vključevali še komandirja podrejenih enot (npr. če so šli v krajevno skupnost Prebold, so potem povabili še poveljnika tiste čete TO krajevnne skupnosti, kateri je pred tem dobil točno določeno nalogo, kaj mora narediti in nato to, tam predstaviti). Analize terena enot divizije v okviru JLA so za stalno sestavo OŠTO Žalec pomenila veliko, saj so jih ti lažje orientirali in podali oceno zemljišča, ki so jo potrebovali.

V okviru stikov z JLA je bil izpostavljen še 22. december, ko so se vsako leto odvijale svečane prireditve ob Dnevu JLA, s praznovanji tudi v Žalcu. Podeljevali so priznanja in pohvale predsednika SFRJ. Pohvaljene so bile enote, posamezniki pa so dobili pohvale različnih rangov (občinska, pokrajinska ali republiška raven). (Pižorn 2009)

Leta 1989 so se zadeve začele ostriti. Napetost med TO in JLA je postajala očitna. Slednji so spremenili svoj odnos, kar so na štabu tudi občutili. Kljub temu, po besedah obeh intervjujancev, OŠTO Žalec z njimi ni imel nobenih resnih težav. (Vidmajer 2009)

3. 3. 2 Vaje in operativno delo

Metodologija načrtovanja dela je bila enaka kot v JLA. Izdelani so bili letni načrti, srednje- in dolgoročni načrti, ki se nanašajo na usposabljanje, delo, opremljanje... Izdelovali so načrte pripravljenosti TO po metodologiji, ki jo je predpisal zvezni sekretariat za ljudsko obrambo (JLA), po liniji poveljevanja. Ta je opredeljeval postopke za pripravljenost ob nenadni/vsakršni agresiji in bil izdelan v treh različicah, imel je 3 stopnje – stalna bojna pripravljenost, povišana bojna pripravljenost in polna bojna pripravljenost. Poleg tega načrta so imeli tudi načrt uporabe oziroma vojni načrt, ki pa je bil sestavni del obrambnega načrta občine, izdelan v 1 različici.

Za urjenje je bil v veljavi 5 letni cikel usposabljanja, skozi katerega so morale vse enote štaba. Zajemalo je enodnevne sklice, mobilizacijske vaje, mobilizacijsko taktične vaje in 5 dnevno usposabljanje. Slednje je pomenilo krono usposabljanja, na katerem se je preverjala sposobnost enote za delovanje. Preverjal jo je poveljnik štaba, ki je odgovarjal za pripravljenost, uporabo in usposobljenost podrejenih enot. Z letom 1977 pa se je začelo bolj intenzivno usposabljanje, ko se je višje enote (bataljon, odred in druge enote) poslalo na 7 dnevno bojno urjenje in vzgojo v Kokarje, kar je predstavljalo najhujše urjenje. Imeli so: mobilizacijske vaje, mobilizacijsko taktične vaje in vaje bojne pripravljenosti.

Glavno besedo je imel vseskozi RŠTO, ki je usmerjal štabe pod njim in jim dajal navodila. OŠTO Žalec je tako kot drugi pokrajinski in občinski štabi samo sprejemal navodila in jih izvrševal. RŠTO je dajal plane, načrte in razvoj urjenja TO. Podal je tudi tematski načrt, po katerem so se morale usposablјati enote, ki so bile različno rangirane (zaledne enote so imele svoj tematski načrt, protidiverzantske svojega, diverzantske svojega, isto enote za podporo...). TO se je tako usposablјala za partizansko, gverilsko bojevanje na začasno zasedenem ozemlju, kar je predstavljalo težišče usposabljanja. Tudi prej so se enote usposablјale tako, da svojega teritorija niso nikoli zapustile. (Pižorn 2009)

3. 4 Oborožitev štaba

Del oborožitve OŠTO Žalec je do 1974/75 prispevala JLA, nato ga je občina začela v zadostnih količinah kupovati sama. Pri tem Žalec ni nikoli čutil podrejenosti s strani JLA,

česar v štabu, glede na dogodke ob ukazu o razorožitvi TO maja 1990, niti ne bi dopuščali.

Od JLA je štab imel naslednje trofejno orožje:

- puška 7,9 mm M-48;
- puškomitraljezi 7,9 mm MG-42;
- puškomitraljezi DP 7,62 mm⁷;
- brzostrelke MP-40;
- avtomati PP 7,62 mm.

Ostalo orožje je bilo pridobljeno na način, ki je veljal za unikatno posebnost Slovenije. Na ravni občine se je že od začetka TO formiral sklad, v katerega so podjetja prispevala svoje finance za nakup polavtomatskega orožja, polavtomatske in avtomatske puške:

- PAP 7,62 mm;
- avtomatske puške AP M70A 7,62 mm.

Med podjetja, ki so naštetu orožje kupovala spadata SIP in Tekstilna tovarna Prebold - Črna mačka. Ta so kupljeno orožje sicer smatrala za svoje, a je bilo na koncu vse last občine Žalec. Kasneje je štab za TO naštetu orožje kupoval direktno iz Crvene Zastave.

1. orožje je občina za svojo TO kupila 1973. Shranjeno je bilo skupaj z opremo v keramični industriji Liboje, v tekstilni tovarni Prebold in v tovarni nogavic Polzela, vse dokler niso zgradili doma SLO (nekje 1986/87) v Žalcu, kjer so imele potem enote iz tega območja tudi mobilizacijsko zbirališče. Njegov sedež je bil na zdajšnjem sedežu policije, na Ulici Heroja Staneta 1. Po tem, ko so zgradili še skladiščne prostore, so vse orožje prenesli sem.

Težkega orožja niso imeli. Po formaciji lahke topniške baterije zračne obrambe (formirala se je že pred 1979, a niso imeli topov) je štab potrebno orožje dobil od OŠTO Ravne na Koroškem, potrebne topove pa iz njihove železarne. Od 1973 do 1991 je imel štab tudi avtomatske pištole modela INGRAM 9 mm⁸, ki jim jih je nabavil RŠTO. (Pižorn 2009)

⁷ Degtjarev DP – poreklo iz Rusije; serijska proizvodnja 1928-1941

⁸ INGRAM 9 mm je avtomatsko orožje za bližinski boj ameriške izdelave.

3. 5 Delovanje štaba ob ukazu o razorožitvi pomladi 1990

Že leta 1989 je bilo občutiti napetost zaradi tedanjih političnih razmer tudi na ravni OŠTO Žalec. Tako je 13. 5. 1990 RŠTO Slovenije od načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ generala Blagoja Adića dobila ukaz, da mora TO predati svoje orožje v hrambo JLA. Že dva dni kasneje je iz RŠTO-ja šel ukaz naprej na nižje ravni (PŠTO in OŠTO) s pisnim ukazom, ki je poleg predaje orožja zadeval še predajo drugih sredstev slovenske TO v objekte JLA. Posledično je 17. maja večina slovenskih občinskih štabov TO v skladu z ukazom RŠTO začela izročati orožje TO v skladišča JLA. Med občinske štabe, ki so predajo zavrnili spada tudi OŠTO Žalec⁹. (Bukovnik 1996, 37)

Poveljnik OŠTO Žalec je bil takrat Adi Vidmajer, ki je zahtevo po predaji orožja in dejanja, ki so le tej sledile, opisal v članku v Savinjskem zborniku št. VII, iz leta 1998. Vse se je začelo 16. maja 1990, ki je sovpadal z dnevom pohoda stalne sestavo TO na železniški postaji Ponikva pri Šentjurju. Prejel je pisemsko ovojnico, ukaz o predaji orožja, streliva in minsko eksplozivnih sredstev TO v skladišča JLA. Ker sam ni točno vedel kaj naj bi to pomenilo, je o tem povprašal ostale poveljnike občinskih štabov in kmalu je bilo jasno, kaj je ta ukaz pomenil. Časa za sprejemanje premišljenih odločitev ni imel. Že naslednji dan je o ukazu obvestil tudi predsednika Sveta za SLO in DS pri skupščini občine Žalec Ludvika Semprimožnika. Tako je bila 19. maja sklicana izredna seja, kjer so sprejeli naslednji sklep: »Orožje enot in štabov TO, ki se nahaja v obstoječih skladiščih, začasno ostane na teh lokacijah, kjer ga pa lahko po potrebi dodatno zavarujemo«. (Vidmajer 1998, 15) In prav to so tudi storili. Že istega dne je pred skladišči TO stalo kar 11 kamionov JLA, ki so prišli po orožje. Odpeljali so se prazni, saj so na štabu skladišče zastražili, odvzema orožja pa niso dovolili.

Še pred sejo Sveta sta pri pogajanjih o predaji orožja sodelovala tudi generala JLA Kolšek in Hočevnar. Po omenjenem sklepu Sveta Kolšek ni več vztrajal pri predaji orožja in je samo naročil, da se sklepi prenesejo na PŠTO Celje. Kljub temu se je srečanje čez nekaj dni v Žalcu zopet ponovilo (Vidmajer, Dobnik - predsednik skupščine občine, generala in Semprimožnik) in pomenilo začetek hudih dni varovanja orožja do trenutka, ko je OŠTO Žalec, s pomočjo

⁹ Ostale občine, ki do ustavitve predajanja orožja, le tega še niso predale, so poleg Žalca še: Brežice, Jesenice, delno Kranj, Krško, Litija, Mozirje, Murska Sobota, Radlje ob Dravi, Radovljica, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah, Škofja Loka, Trbovlje, Tržič in Velenje.

postaje milice Žalec, ki jo je takrat vodil Stane Veniger, orožje premestil na rezervne lokacije – kmetije v Andražu, Prelogah, Dobriču, Grušovljah, Praprečah, Šeščah in Mariji Reki. V aktivnosti, ki so bile posledica sprejetih ciljev glede ohranitve orožja, je bilo vloženo veliko dela in energije. Akcija je bila ogromna in posledično odgovorna naloga za vse, ki so pri njej sodelovali. Končala se je 26. in 27. novembra 1990. Po tem datumu je imel poveljnik štaba še več skrbi, saj mu ni bilo vseeno, kaj se bo dogajalo v zvezi z novimi skladišči, ki so jih varovali od daleč. Dalje so se stvari odvijale aprila in maja 1991, ko so se začeli odvzeti orožja iz teh začasnih skladišč. (Vidmajer 1998, 13–15)

Pri pogovoru s poveljnikom štaba, ki je svojo izkušnjo opisal v Savinjskem zborniku VII., sem začutila pripadnost in njegovo trdno voljo, ki je še vedno prisotna samo ob pripovedovanju, o predaji orožja. Čeprav bi lahko imel zaradi tega velike težave, je vztrajal, da štab orožja ne da in tako bil, ob močni podpori predsednika skupščine občine in komandanta milice, eden izmed redkih, ki ni popustil.

3. 5. 1 Sodelovanje s predsednikom skupščine občine in komandirjem policijske postaje Žalec

Ko so vojaki JLA prišli v Žalec po orožje, je takratni poveljnik TO na sestanek poklical tedaj še bodočega predsednika občine, ampak že predsednika DEMOS-a, Milana Dobnika. Sprejeli so omenjeno odločitev, da se orožje ne preda in tako po besedah Dobnika, dosegli prvo pomembno zmago. Po tem je Milan Dobnik po funkciji postal tudi predsednik odbora za SLO in tako dobil nalogo koordinirati obrambne priprave v občini Žalec. Vse to je zahtevalo veliko dela in usklajenosti med pomembnimi akterji na tem področju. Izpostavljeno je bilo sodelovanje s poveljnikom TO in komandirjem milice, ki sta svoje naloge opravila z izjemno zavzetostjo. Po besedah Dobnika je bilo to sodelovanje »močno, prelepo in brez vsake patetike« (Dobnik 1998, 8). Med njimi se je vzpostavilo popolno zaupanje in prijateljstvo.

Milica in TO sta po poskusu razorožitve skrbeli za zaščito pridobljenega, njihova naloga je bila skrivanje orožja. Predsednik skupščine občine je bil s poveljnikom TO ves čas v kontaktu in bil obveščen o dogodkih. Poveljnik ga je poklical in obvestil, da je naloga opravljena, njega pa predsednik sploh ni spraševal, kam so orožje skrili, saj se je zavedal, da je najbolje, da za

to ve čim manj ljudi. To samo potrdi zaupanje, ki se je vzpostavilo med njima. (Dobnik 1998, 7–10)

Komandir policije je bil v tem času (od 1.9.1989 pa do 1. 10. 1990) Stane Veniger. Tudi on je po ukazu o razorožitvi dobil klic Adija Vidmajerja, s katerim sta ves čas tesno sodelovala in kateri ga je obvestil o izredni seji sveta za SLO in DS. Tedaj je prvič srečal tudi predsednika skupščine občine Žalec, Milana Dobnika, ki je imel za primer poskusa nasilnega odvzema orožja pripravljene traktoriste, da z njimi blokirajo ceste in tako vojski onemogočijo odvzem orožja. Tudi on poudarja prijateljstvo, zaupanje in dobro sodelovanje med omenjenimi tremi akterji. Tako ga je 26. novembra zaradi vse večje napetosti poklical poveljnik TO in ga prosil za policijski tovornjak in spremstvo za prevoz orožja. Priskrbel ga je in se skupaj z njegovim namestnikom odpeljal na TO, kjer jih je poveljnik že pričakal. Tako so celo noč razvažali orožje po Savinjski dolini, Veniger z namestnikom pa je ves čas stražil in nadzoroval le te. (Veniger 1998, 18–20)

4 PRIPRAVE NA OBOROŽEN SPOPAD IN DELOVANJE MED NJIM

Na podlagi intervjujev sem lahko zaključila, da so opisani dogodki, ob zahtevi po predaji orožja, za OŠTO Žalec, že pomenili začetek priprav na oborožen spopad dobro leto kasneje. Oba gospoda s katerima sem govorila, sta enoglasno označila 10-dnevno vojno kot nenatančno časovno opredeljeno in mi zagotovila, da se je vse začelo že dolgo pred tem. Pri tem sta si bila enotna in za začetek vsega označila poskus odvzema orožja TO maja 1990.

4. 1 Manevrska struktura narodne zaščite

Maja 1990 je spor med RS in RŠTO-jem na čelu z generalom Ivanom Hočevanjem, ki je bil posledica odvzema orožja TO Slovenije, povzročil spontan odpor in kasneje še razvoj organizirane in oborožene vojaške formacije enot in štabov MSNZ. Ta je imela 22000 pripadnikov rezervne sestave slovenske TO, ki bi naj ob napadu JLA varovali ključne objekte in bili hkrati sposobni zagotoviti orožje za morebitni vpoklic popolnih formacij TO. (Mikulič 2005, 23–27)

Po dogodkih na Gotenici in napetem poletju je bil septembra dokončno oblikovan načrt delovanja MSNZ in sprejeta direktiva za njeno delovanje na Pristavi nad Stično. Poleg tega so pripravili tudi dokumente na pokrajinskih ravneh, od katerih jih je mnogo bilo uporabljenih kasneje v vojni. Po sprejeti direktivi načelnika narodne zaščite RS za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo MSNZ (sprejeta 7. september 1990), je imela Zahodnoštajerska pokrajina v katero je spadal tudi Žalec, nalogo preprečiti uporabo komunikacij Zidani most-Celje. (Mikulič 2005, 43–48)

OŠTO Žalec je imel v MSNZ svojega zastopnika v republiškem merilu, Zdenka Trpina. Poveljnik štaba ni imel časa za opravljanje te funkcije, saj je moral poveljevati svojim enotam, je pa vseeno bil njegov namestnik. Omenjeni Zdenko Trpin je bil vodja na tem področju za območje Žalca, hodil je po sestankih, zastopal Žalec in poročal, kaj so se na teh sestankih dogovorili, poveljnik je ta čas skrbel za enote. Na intervjuju, ki sem ga opravila s poveljnikom, mi je le ta izpostavil, da bistvenih sprememb zaradi MSNZ-ja ni bilo. Razlika je bila samo v tem, da je bila TO pred tem del enotnih oboroženih sil in ni imela nobene možnosti poveljevanja in diktiranja ter ni smela delati v smeri proti JLA. Kasneje je z MSNZ-jem izpostavljeno, da so lahko štabi samostojno opravljali s svojimi enotami. Ni bilo sprememb, delo je po ukinitvi potekalo naprej v istem duhu, sodelovali so med sabo, tako z milico, civilno zaščito... Bili so enotni, kar je bil eden pomembnejših prispevkov MSNZ h kasnejši TO. (Vidmajer 2009)

Projekt MSNZ se je zaključil 4. oktobra istega leta, s prehodom MSNZ v sestavo TO. Bivši načelniki MSNZ so prevzeli nove naloge in dolžnosti v TO, poglobljeno sodelovanje se je nadaljevalo. Mislim, da se je pri tem tajnem projektu pokazalo, kako so bili Slovenci kot narod povezani in sposobni po potrebi nastopiti skupaj in enotno ter doseči svoje cilje. Na OŠTO Žalec je MNSZ zaposlene na štabu še bolj povezal in dodatno poglobil njihovo sodelovanje.

4. 2 Priprave

Vse jasnejša pot RS k samostojnosti je povzročala čedalje ostrejša reakcija sil, ki so hotele za vsako ceno ohraniti Jugoslavijo. Ljudje so priprave štaba v Žalcu dobro sprejemali. Od njih so pričakovali obrambo, saj so jim pomenili Slovensko vojsko. Kot že omenjeno so se priprave,

čprav še ne zelo organizirane, začele z dogodki predstavljenimi v prejšnjem poglavju diplomske naloge. Ni bilo potrebno veliko časa, da so definirali agresorja – JLA, kar se je zgodilo vzporedno z opredeljenim načrtom narodne zaščite.

Bolj intenzivne priprave se začnejo z novembrom 1990, po novem letu pa že začnejo z usposabljanjem. Vsi občinski štabi, vključno z Žalcem, so imeli na tem usposabljanju veliko enot z veliko ljudmi. Poleg tega je bila prisotna tudi enota za bojno delovanje z bojnim strelivom, kar se do tedaj ni dogajalo, saj so imeli na OŠTO-ju na listu napisano, kaj se nese s sabo na usposabljanje ter v kakšni količini. Tako orožja (ostro strelivo) nikoli niso imeli pripadniki, temveč je bilo prisotno samo v četni oskrbovalni postaji. Že to je pomenilo in potrdilo, da se nekaj dogaja. Vsi na štabu so se potihoma spraševali ali bo do spopada dejansko prišlo. Vladala je napetost in pričakovanje, kaj se bo zgodilo in kaj ne. Pripadniki štaba so bili enotni z ravnanji političnega vodstva, ki s svojimi dejanji in odločitvami, ni še bolj stopnjevalo napetosti. (Pižorn 2009)

Po dogodkih v Pekrah in Mariboru 23. maja 1991 so bili s strani JLA pričakovani še ostrejši koraki. TO Slovenije je tako razglasitev države pričakala vojaško pripravljena. Njene pristojnosti so bile opredeljene z Zakonom o obrambi in zaščiti z dne 6. 4. 1991, kjer so bile med drugim dane zakonske podlage za reorganizacijo TO in iz 62 občinskih štabov je bilo formiranih 26 območnih štabov. (Švajncer 1993: 18) Poveljnik OŠTO Žalec je bil takrat imenovan za poveljnika 81. območnega štaba, ki je poleg Žalca zajemal še Celje. Posledično je imel občutno več enot in večjo odgovornost, saj je zajemal tudi teritorij občine Celje in njegovo obrambo. Pod njegovo poveljstvo so prišle vse celjske enote in z nekaterimi je imel nalogo zaščititi mesto Celje. Logistično in teritorialno (veliko območje, veliko enot, veliko ljudi, velika odgovornost) je bilo to zelo zahtevno področje. Tedaj so bili že vsi oboroženi z ostrim, pravim orožjem, saj ga je OŠTO Žalec imel že od prej, ker ga ni oddal ampak skrnil (Celje, Laško, Šentjur so ga oddali). Poleg njih so imeli orožje za svoj konec proti Mariboru še Konjičani in tudi Šmarje. Na splošno je imela TO Slovenije takrat orožja za približno 40.000 mož. (Vidmajer 2009)

Zadnji mesec pred agresijo so se v celotni TO oblikovali odredi in čete za posebne namene, s pripadniki, ki so jih poslali na sedemdnevno usposabljanje, kjer so se usposabljali za hitre intervencije, protidiverzantsko in protiteroristično ter partizansko bojevanje. Mobilizirane

enote so se usposabljevale za povsem določene naloge, med njimi tudi za varovanje državne meje z Avstrijo, Italijo in Madžarsko (2400 pripadnikov). (Švajncer 1993, 18–20)

V poklicni strukturi TO so bile aktivne vojaške osebnosti le manjši del kadra. Poveljevanje in usposabljanje se je izvajalo v slovenskem jeziku. Vojne in druge operativne načrte smo izdelovali sami, iskali najustreznejše rešitve, jih preverjali v praksi in dopolnjevali. Vodila pri načrtovanju bojnih aktivnosti so bila: prožnost, aktivnost, neprekinjenost, vztrajnost in sodelovanje. Bojno pripravljenost štabov, poveljstev in enot TO smo redno preverjali, ocene so bile običajno visoke. Poznali in preučevali smo morebitnega nasprotnika, organiziranost in sposobnost JLA, njene gmotne in kadrovske zmožnosti. TO smo zagotovili kakovostno opremo in orožje za enote, vzdrževali in hranili orožje, strelivo in materialna sredstva.

Že od začetka 1990 se je postopoma izvajala reorganizacija in prehod na novo organiziranost TO, katera je imela zakonsko podlago v Zakonu o obrambi in zaščiti, sprejetem 6. 4. 1991. Ta reorganizacija je pomenila spremembo občinskih štabov v območne. Iz 62 občinskih štabov je tako nastalo 26 območnih štabov. Reorganizacija je bila končana konec meseca maja 1991. (Švajncer 1993, 18)

OŠTO Žalec je tako postal del 81. območnega štaba, ki je poleg Žalca zajemal še Celje. Vodil ga je poveljnik bivšega OŠTO Žalec, gospod Adi Vidmajer. Bil je eden izmed petih območnih štabov, ki so spadali pod 8. PŠTO Celje pod vodstvom poveljnika mag. Viktorja Kranjca¹⁰. Kot sestavni del Slovenske TO je prispeval in s svojimi enotami sodeloval v osamosvojitveni vojni in še pred tem bil del opisanih priprav.

Kaj je prehod iz občinskih na območne štabe pomenil za tedanji 81. območni štab TO, sem izvedela v intervjuju z gospodom Vidmajerjem. Poudaril je povečanje njegove odgovornosti tedaj kot poveljnika območnega štaba, saj je imel občutno več enot in posledično precej večjo odgovornost. Pod njegovo poveljstvo so prešle še nekatere celjske enote, kar je za štab pomenilo logistično in teritorialno bolj zahtevno nalogo. Zanj je prehod predstavljal potrebo po večji organiziranosti in koordiniranju več ljudi ter tudi pokrivanje večjega območja delovanja štaba. Iz drugih virov je razbrati, da je zaradi reorganizacije ostalo veliko odprtih vprašanj, ki so vplivala na pripravljenost TO v času vojne.

¹⁰ Poleg 81. območnega štaba so pod 8. PŠTO spadali še: 83. območni štab TO Slovenj Gradec, 85. območni štab TO Slovenske Konjice, 87. območni štab TO Trbovlje in 89. območni štab Velenje.

4. 3 Sodelovanje 81. območnega štaba v oboroženem spopadu

Dan začetka oboroženega spopada, 26. junij 1991, je tisti dan, ki za RS pomeni enega najpomembnejših, če ne kar najpomembnejšega koraka naprej v njenem razvoju. RS je že dan pred tem uzakonila Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter Deklaracijo o neodvisnosti in tako postavila formalni temelj slovenski samostojnosti, naslednji dan zvečer pa se je zgodil slovesni razglas suverene slovenske države. Dan sprejetja omenjenih dokumentov velja za rojstni dan samostojne republike Slovenije in za najpomembnejši državni praznik.

Ko so se spopadi začeli, je bil 81. območni štab del 8. PŠTO-ja, ki je imel pomembnejše spopade na oziroma pri:

- mednarodnem mejnem prehodu Holmec, kjer so se TO in milica borili z JLA ter zmagali, čeprav so mejni prehod neposredno branili samo miličniki. Od TO se je tu boril 83. območni štab;
- blokadi vojašnice Bukovje, kjer so se pripadniki zadrževali od 28. junija do 2. julija;
- zaustavitvi oklepne kolone pri Dravogradu, kjer je potekalo večdnevno obstreljevanje z daljšimi presledki;
- obrambi Kuma, kjer se še danes nahaja televizijski oddajnik; imeli so 8 ranjenih pripadnikov TO in kljub vsej obrambi hudo poškodovan oddajnik;
- osvoboditvi Pavličevega sedla, ki jo je izvedel 89. območni štab Velenje;
- odvzemu orožja iz skladišča JLA v Bukovžlaku po ukazu poveljnika PŠTO in kjer je JLA hranila veliko orožja TO;
- predaji skladišča JLA Zaloška Gorica pod vodstvom 81. območnega štaba TO. (Švajncer 1993, 205)

Enote 81. območnega štaba so poleg zavzetja skladišča v Zaloški Gorici blokirale objekte JLA na Bukovžlaku in v Šmarjeti, vojašnico v Celju ter Pečovnik. Na tem območju je bilo vsak dan več aktivnosti in vsak dan večja skrb za več kot 3000 pripadnikov TO. Po besedah poveljnika štaba so poveljniki enot pravilno izpolnjevali njegove ukaze, ki jih je posredoval v enote prek članov njegovega območnega štaba. Kot pozitivno je označil tudi sodelovanje z ostalimi poveljniki območnih štabov v okviru pokrajine. (Vidmajer 1998, 16)

4. 3. 1 Zavzetje Zaloške Gorice

V Zaloški Gorici je bilo eno največjih skladišč minsko eksplozivnih sredstev v Sloveniji (170 kamionov). Priprave na zavzetje skladišča JLA so se na 81. območnem štabu TO Žalec pod poveljstvom majorja Adija Vidmajerja začele 28. junija. Ta je sicer že 3 tedne prej dobil ukaz – zapečateno kuverto, ki bi jo moral odpreti na določen datum. Ker pa so se zadeve začele zapletati, je dal povelje pregledati teren okoli tega skladišča. Tako je pomočniku načelnika štaba za obveščevalne zadeve, svojemu obveščevalcu Damijanu Kosu, ukazal zbrati čim več podatkov o skladišču in njegovem zavarovanju. Kos je obšel skladišče in skiciral opazovalnice stražarja pri žični ograji, a se je pri tem predolgo zadržal, tako da je njegov sodelavec na območni štab sporočil, da so ga najbrž zajeli. Posledično so se na štabu takoj pripravili za napad na skladišče in rešitev obveščevalca, a se je vse umirilo, ko se je le ta vrnil in predlagal naj napad prestavijo, saj za zanj še nimajo dovolj podatkov. Opozoril je na možnost, da je okolica skladišča zavarovana s protipehotnimi minami in tako vplival na odločitev poveljnika, da napad odložijo na naslednjo noč. Določene so bile enote za napad, za kar je bila predvidena uporaba tromblonskih min in armbrustov.

Že dan pred tem 28. junijem je poročnik Šahini (JLA), poveljnik straže v skladišču, dobil povelje, da: podvoji stražo, med vojaki ohrani enotnost, skladišče maksimalno zavaruje in obrani za vsako ceno. Z njim se je sestal tudi poveljnik 81. območnega štaba, vendar so pogovori ostali brez uspeha. Po tem so sledila dejanja, s ciljem skladišču onemogočiti vsako oskrbo s hrano, mu odklopiti elektriko in prekiniti telefonsko zvezo s celjsko vojašnico. Končno se je 28. junija obveščevalec v civilnih oblačilih odpeljal do skladišča, kjer je na njegovo zahtevo stražar poklical poročnika Šahinja. Ta je predlog zavrnil in poudaril, da se je pripravljen boriti do zadnjega vojaka. (Švajncer 1993, 205)

Čeprav so se dan kasneje pogovori s poveljnikom straže nadaljevali, je Adi začel s pripravami na zavzetje skladišča. Naposled je 30. junija štab Zaloško Gorico zavzel brez odpora, brez izstreljenega naboja (na kar je poveljnik štaba izredno ponosen), sicer po večdnevni trdni pogajanjih. Načrt akcije prevzema skladišča je bil teoretično in praktično natančno pripravljen in ravno tako izveden. S padcem tega skladišča v roke TO je ta dobila zadostne količine vsega orožja.

Po prevzemu, je bilo potrebno skladišče še nekaj časa stražiti, za kar se je poveljnik štaba obrnil na svojega kolega, komandirja policije, Staneta Venigerja. Ta mu je posodil svoje policijske zveze, tako da so teritorialci lahko med sabo nemoteno komunicirali in da so bili na zvezi tudi s policijo, če bi prišlo do morebitne potrebe po pomoči. Še enkrat se je izkazalo zaupanje med pripadniki TO in milice. (Vidmajer in Veniger 1998, 16–22)

4. 4 Konec oboroženih spopadov

Vmesni čas od 26. junija do 7. julija so zaznamovali spopadi med JLA in TO ter milico in tudi delovanje civilne obrambe je bilo pomembno. Čeprav se je Slovenija ves čas poskušala z JLA dogovoriti o prenehanju spopadov, slednja tega ni hotela. Pogajanja so se nadaljevala in vanje se je aktivno vključila tudi Evropska skupnost, ki se je zavzela za sporazumno rešitev spopada. Tako so se 7. julija na Brionih končno srečali trije zunanji ministri Evropske skupnosti in predstavniki Jugoslavije, Slovenije in Hrvaške in sprejeli sporazum - Brionsko deklaracijo, v kateri so bile opredeljene naloge in ukrepi za vzpostavitev miru, obvezujoči za vse strani. Skupščina RS je 10. julija sprejela omenjeno deklaracijo in se zavezala, da bo tri mesece počakala s procesi osamosvajanja. Vojaški boji so se končali in JLA se je postopno začela umikati v vojašnice, večina enot TO je bila demobilizirana, nekatere so ostale samo za zavarovanje. Svet EU je v Slovenijo in Hrvaško celo poslal skupino opazovalcev, katerih naloga je bila nadzor nad uresničevanjem sprejete brionske deklaracije. Po dolgi razpravi je predsedstvo SFRJ 18. julija le sprejelo sklep o umiku JLA iz Slovenije v roku treh mesecev. (Krajnc 2007, 53–55)

81. območni štab se je 20. julija postopoma demobiliziral, ostale so samo njegove enote za zavarovanje ter kontrolo nad objekti JLA. Poveljnik 81. območnega štaba TO, Adi Vidmajer, se je kljub ponudbam službe na Ministrstvu za obrambo vrnil v svoj pravi, pedagoški poklic, kamor ga je po njegovih besedah »klicalo vztrajno in dolgo časa« (Vidmajer 1998, 16) in kjer je ostal zaposlen do konca svojih delovnih dni. Moj prvi sogovornik, gospod Emil Pižorn, ki je bil na štabu zaposlen od 1. aprila 1973 in bil od 1974 pomočnik za operativno vzgojne zadeve vse do konca njenega obstoja, pa je tudi po letu 1991 ostal v vojaškem poklicu in svojo poklicno kariero zaključil 26. septembra 2008 kot poveljnik 38. vojaškega teritorialnega poveljstva Slovenske vojske v Celju. (Pižorn in Vidmajer 2009)

SKLEP

V diplomskem delu sem preučevala delovanje občinskega štaba teritorialne obrambe Žalec, pri čemer sem se podrobno lotila predstavitve štaba in raziskovanja njegovega delovanja skozi različna obdobja razvoja/obstoja TO.

Naloga obsega uvod, metodološko-hipotetični okvir, sestavljen iz opredelitve predmeta in cilja raziskovanja, raziskovalnega vprašanja in predstavitve uporabljene metodologije.

V glavnem delu diplome sem se najprej lotila raziskovanja TO na splošno. Kako je bilo z nastankom TO Slovenije, kdaj in zakaj je sploh nastala, kakšen je bil njen razvoj. Izpostavila sem določene letnice, ki so predstavljale mejnike pri omenjenem razvoju. Začela sem z letnico nastanka 1968 in takrat sprejeto zakonodajo s strani Zvezne skupščine SFRJ, nadalje izpostavila že leto kasneje, ko je bil sprejet zakon, ki je opredeljeval, da sestavo in obseg TO določa predsedstvo SRS na predlog poveljnika TO Slovenije, sledila je zelo pomembna letnica 1974, ko je bila v novi Ustavi SFRJ TO prvič definirana. Izločila sem še zakon iz 1976, pomemben za odbore SLO in DS v KS, leta 1982 je bila poudarjena vloga komitejev za SLO in DS, 1987 pa je začela nastajati Doktrina o uporabi TO. Ta je pomenila začetek rahlega padca TO, z vrhuncem maja 1990 ob razorožitvi.

Predstavila sem naloge TO, oborožitev enot TO, njeno delitev. S tem sem že prešla na organizacijo TO Slovenije, opredeljeno v drugem poglavju Zakona o narodni obrambi iz 1969 in ki določa, da republika ureja v skladu s svojim ustavnim položajem splošno politiko in zasnovo obrambe dežele in v skladu z osnovami načrtov in priprav za obrambo, ki jih določa federacija, splošno narodno obrambo. Nadalje sem v podpoglavjih podrobneje predstavila še štabe, poleg njih pa še orisala prostorske ter manevrske enote TO. Pred osrednjim delom diplomska naloga sem se posvetila še vodenju in poveljevanju v TO, njegovi organizaciji, pomenu v miru in vojni ter izpostavila nekatere aktivnosti vodenja in poveljevanja, ki so spadale med pomembnejše v sistemu vodenja in poveljevanja.

Osrednji del naloge predstavlja predstavitev OŠTO Žalec z več zornih kotov. Predstavila sem njegovo strukturo, enote, delovanje in oborožitev štaba. Pri delovanju štaba sem se bolj osredotočila v četrtem poglavju, na čas priprav na oborožen spopad, kjer je bilo njegovo

delovanje bolj izrazito, kot v obdobju pred tem. Po izdanem ukazu za razorožitev štaba maja 1990 sem raziskovala kakšne so bile reakcija štaba ob tem in kakšno je bilo sodelovanje z komandirjem milice in predsednikom občine. Kakšno je bilo sodelovanje štaba v MSNZ, kako so potekale priprave na spopad, in na koncu predstavila sodelovanje 81. območnega štaba v spopadih. Še posebej sem opisala potek dogodkov ob zavzetju Zaloške Gorice. Nalogo sem zaključila s koncem oboroženega spopada in z ugotovitvami kaj je konec prinesel za 81. območni štab in ostalo TO Slovenije.

Raziskovalno vprašanje, ki sem si ga postavila na začetku, me je vodilo pri pisanju diplomskega dela in me hkrati tudi usmerjalo. Celotna struktura naloge je prilagojena temu, da sem raziskovala delovanje OŠTO Žalec v različnih obdobjih razvoja/obstoja TO in tako dobila odgovor na zastavljeno vprašanje. Prilagajanje, tako zakonskim spremembam kot tudi okoliščinam v katerih se je štab znašel, sem opisala in predstavila v osrednjem delu diplome. Začela sem z letnico nastanka štaba in končala z razpustitvijo njegovih enot, konec julija 1991.

LITERATURA

1. Bebler, Anton. 2002. O vojaškopoličnih vidikih osamosvojitve Slovenije. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič, 100–113. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Bukovnik, Anton. 2006. *Slovenija: koraki v samostojnost: pregled dogodkov 1980–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
3. Dobnik, Milan. 1998. O osamosvajanju Slovenije. V *Savinjski zbornik VII.*, ur. Milan Dobnik, 7–12. Žalec: Kulturna skupnost Žalec.
4. Grafenauer, Božo. 2000. *Lokalna samouprava na slovenskem, teritorialno–organizacijske strukture*. Maribor: Pravna fakulteta.
5. Grizold, Anton. 1991. *Obramboslovni raziskovalni center. Slovenski vojak: Pripadniki teritorialne obrambe med oboroženimi spopadi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. — — — 1992. *Obramboslovne raziskave v Sloveniji. Razpotja nacionalne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Kladnik, Tomaž. 2007. *Slovenska vojska v službi domovine. 2. dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Defensor.
8. — — — 2008a. Ustanovitev TO in vseljumska obrambna vojna. *Obramba*: 8.
9. — — — 2008b. Neuspeh poskus preoblikovanja TO v nacionalno vojsko. *Obramba*: 15–17.
10. Kranjc, Viktor. 2007. *Naše korenine: Leto 1991–čas osamosvajanja, groženj in vojne*. Ljubljana: Defensor.
11. Malešič, Marjan, ur. 2002. *Obramboslovne raziskave III. Nacionalna in mednarodna varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Mikulič, Albin. 2005. *Uporniki z razlogom*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
13. Nanut, Karlo. 1990. *Teritorialna obramba na Slovenskem 1968-1990*. Dostopno prek: http://www.velenje.zvvs.si/publikacije/to_na_slovenskem_1968_1990.doc (24. april 2009).
14. Novak, Roman. 2005. *Podoba teritorialne obrambe Slovenije v časniku »Delo« med leti 1968 in 1989*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Pižorn, Emil. 2009. Intervju z avtorico. Žalec, 2. april.
16. Švajncar, Janez. 1992. *Teritorialna obramba Republike Slovenije*. Ljubljana: Viharnik.

17. — — — 1993. *Obranili domovino: teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991*. Ljubljana: Viharnik.
18. Veniger, Stanislav. 1998. Aktivnosti policijske postaje Žalec v procesu osamosvajanja Slovenije. V *Savinjski zbornik VII.*, ur. Milan Dobnik, 18–23. Žalec: Kulturna skupnost Žalec.
19. Vidmajer, Adi. 1998. Tveganje je del življenja. V *Savinjski zbornik VII.*, ur. Milan Dobnik, 13–17. Žalec: Kulturna skupnost Žalec.
20. — — — 2009. Intervju z avtorico. Prebold, 31. april.
21. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. 1983. *Strategija oboroženega boja*. Beograd: Center za strateške raziskave GŠ JLA.